

czej Polski 1919-1939. – Warszawa: Książka i Wiedza, 1971. – 321 s.

2. Злупко С. Некоторые особенности социально-экономического развития западноукраинской деревни в эпоху капитализма // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы. – 1963. – Вильнюс: Минтас, 1964. – С.648-660; Злупко С. Економічна думка України. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2000. – 524с.; Корнійчук Л. Становище трудящого селянства західних областей України під владою панської Польщі (1920-1939рр.). – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 71с.; Васюта І. Соціально-економічні відносини на селі Західної України до возз'єднання (1918-1939). – Львів: Вища школа, 1978. – 172 с.; Луцький О. Сільськогосподарський кредит: готівкові приходи і розходи селянської родини в рр. 1927-1937. – Львів, 1938. – 45 с.

3. Statystyka Polski. –Т.5. Wielka własność rolna. - Warszawa, 1925.–XXI, 122с.

4. Ibidem.

5. Czerniewski K. Maszyny i narzędzia rolnicze w gospodarstwach mniejszej własności. – 112s.

6. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф.415, оп. 1, спр. 4.

7. Гросфельд Л. Экономический кризис 1929-1933гг. в Польше. – М.: Изд-во иностранной л-ры, 1954. – 304с.

8. ДАІФО, ф. 2, о опс. 9, спр. 610.

9. Czerniewski K. Maszyny i narzędzia rolnicze w gospodarstwach mniejszej własności. – 112 s.

10. Ibidem.

11. ДАІФО, ф. 2, опс. 9, спр. 480.

12. ДАІФО, ф. 41, опс.1, спр.160.

13. ДАІФО, ф. 415, опс.1, спр.4.

14. Там само.

15. Czerniewski K. Maszyny i narzędzia rolnicze w gospodarstwach mniejszej własności. – 112 s.

16. Ibidem.

17. Statystyka rolnicza, 1935. – Czesc 3. – Warszawa, 1936. – 163 s.

Виздрик В.С. *Использование машин и усовершенствование орудий в западноукраинском селе в 20-30-х годах XX в. В статье проанализировано использование машин и усовершенствованных сельскохозяйственных орудий, а также наемной рабочей силы. Рассмотрены особенности различных типов хозяйств по применению новейших технических средств обработки земли.*

Vizdrik V.S. *The use of machinery and improved of tools of work in the country of West Ukraine. In the article the use of machinery and improved agricultural tools and hired labor: Given the comparative analysis of different types of farms on the use of modern technical means cultivation of land.*

УДК 629.42

РОЗВИТОК ОХОРОНИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Сорочинська О.Л., канд. іст. наук, д-р філос.

(Державний економіко-технологічний університет транспорту)

Коротко розглянуто основні етапи розвитку науки про охорону праці в Україні. Наведені основні законодавчі документи в галузі охорони праці, які діють на даний час в Україні. Визначено важливість покращення охорони праці на підприємствах для більш безпечних умов праці.

Історія розвитку науки про охорону праці пройшла довгий шлях її становлення. Охорона праці як самостійна спеціальна дисципліна формувалася протягом більш ніж сімдесяти років.

Підхід до вирішення проблем охорони праці в різних країнах і в різні часи був неоднаковим і змінювався в залежності від багатьох обставин. Те, що зараз практично у всіх промислово розвинутих країнах сприймається майже як аксіома, наприклад, відповідальність роботодавця за безпеку та здоров'я працівника під час роботи, ще сто-сто п'ятдесят років тому таким не вважалось, а навпаки, більш поширеною була думка про те, що працівник, розпочинаючи роботу, неминуче бере на себе ризик травми або захворювання. Виходячи з того, що будь-яка робота пов'язана з певним виробничим ризиком, травми та захворювання розглядалися не як виняткові події, а як повсякденне нормальне явище.

Людство впоралося з епідеміями чуми, віспи, холери та інших хвороб, знайшло способи боротьби з багатьма захворюваннями, шукає шляхи продовження життя, стримування війн, але дотепер не навчилося надійно захищати людину, її здоров'я в процесі повсякденної праці. Міжнародна статистика свідчить, що в наш час травматизм може бути прирівняний до епідемії. Так, за даними Всесвітньої організації охорони праці смертність від нещасних випадків на сьогодні займає третє місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань, причому пере-

важно гинуть працездатні люди віком до 40 років. Аналіз причин смертності в країні показує, що основною причиною смертності чоловіків у працездатному віці є нещасні випадки, отруєння, травми (30 – 35 % усіх смертей у цьому віці).

Тому зрозуміло, що охорона праці відіграє важливу роль як суспільний чинник, оскільки, якими б вагомими не були трудові здобутки, вони не можуть компенсувати людині втраченого здоров'я. Тим більше, що під час нещасних випадків та аварій гинуть на виробництві не просто робітники і службовці, на підготовку яких держава витратила значні кошти, а перш за все люди – годувальники сімей, батьки та матері дітей.

Окрім соціального, охорона праці має, безперечно, важливе економічне значення – це і висока продуктивність праці, зниження витрат на оплату лікарняних, компенсацій за важкі та шкідливі умови праці тощо. За розрахунками німецької ради підприємців наслідки нещасних випадків коштують у 10 разів дорожче, ніж вартість заходів щодо їх попередження. В Україні, враховуючи мізерні витрати на заходи з охорони праці, ця різниця ще більша. Фахівці Міжнародної організації праці (МОП) підраховали, що економічні витрати, пов'язані з нещасними випадками, складають 1% світового валового національного продукту. На ці кошти, орієнтовно, можна забезпечити харчування протягом року близько 75 млн. людей [1].

Впродовж багатовікової історії людства проблеми здоров'я та безпеки праці завжди займали чільне місце

в соціальному та економічному житті суспільства і були пов'язані з розвитком виробництва та формуванням суспільного буття. Цілком зрозуміло, що вивченню питань охорони праці приділялась серйозна увага. Вчені, інженери, лікарі, психологи, представники інших наук вивчали проблеми створення безпечних та нешкідливих умов та засобів праці. Адже саме за таких обставин людина здатна працювати високопродуктивно, створювати необхідний матеріальний потенціал суспільства, добробут усіх громадян. Тому історично склалось, що охорона праці як галузь науки виникла на перетині соціально-правових, технічних, медичних наук та науки про людину. Головними об'єктами її досліджень є людина в процесі праці, виробниче середовище, організація праці та виробництва. На підставі цих досліджень розробляються заходи та засоби, спрямовані на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

У XIX ст. у зв'язку з бурхливим розвитком промисловості проблемами безпеки праці зацікавилися багато вчених. Були зроблені значні кроки у вивченні фізіології, психології, впливі на організм людини різних шкідливих і небезпечних факторів. Значних успіхів досягла медицина в боротьбі з хворобами і професійними захворюваннями.

З початку XX ст. з'явилася така наука як техніка безпеки. У 1903 році вперше в світі було введено курс техніки безпеки в Петербурзькому університеті. Згодом ця дисципліна отримала назву охорона праці, яка була впроваджена в 1929 році в Московському інституті залізничного транспорту. До 1966 року охорона праці викладалась

у межах окремих спеціальних та інженерних дисциплін, а як самостійна дисципліна – лише в деяких інститутах. У 1966 році цей курс був офіційно впроваджений у навчальні програми всіх інженерних спеціальностей, а всім технічним вищим навчальним закладам було запропоновано створити кафедри охорони праці.

Значний внесок у розвиток науки про охорону праці належить визначним вітчизняним вченим. У 1742 р. вийшла робота М. В. Ломоносова «Первые основания металлургии или рудных дел», в якій розроблено теорію природної вентиляції шахт, а також наведені рекомендації з безпеки при використанні драбин і сходин, та щодо застосування робочого одягу. В книзі «Очерки рабочих движений» (1901р.) І. М. Сеченов встановив фізіологічні критерії, за якими можна було встановити тривалість робочого дня. Це була перша книга з фізіології праці. Книга першого професора гігієни Московського університету Ф. Ф. Єрисмана «Курс гігієни» (1887 р.) і 19-томне видання «Материалы по исследованию фабрик и заводов Московской губернии» за його редакцією значно збагатили вчення про гігієну праці. Лікар А. В. Погожев видав у 1902-1903 рр. перший російський журнал «Промышленность и здоровье», а також заснував перший у Росії соціальний музей, А.А. Пресе – російський вчений, автор першої капітальної праці в трьох томах з питань техніки безпеки, у якій далеко випередив тогочасні роботи закордонних авторів у цій сфері [2, с. 9].

У 1882 р. на з'їзді Технічного товариства проф. В. Л. Кірпічов зробив доповідь «Про заходи запобігання при

поводженні з машинами і приводами», в якій виклав результати досліджень із техніки безпеки в машинобудуванні. Великий внесок у питання безпеки праці внесли визначні вітчизняні вчені – інженери професори П.К. Худяков, М.А. Павлов.

Академік А.А. Скочинський досліджував причини пожеж та вибухів у вугільній промисловості, академік Н.Н. Семенов розробив теорію вибуху і горіння. Академік М.Є. Зелінський запропонував ефективну конструкцію протигазу [2, с. 10].

Академік М.Є. Жуковський розробив аеродинамічну теорію, яка дозволила робити розрахунки вентиляційних систем. Над питаннями захисту людини від несприятливого впливу небезпечних і шкідливих факторів працювали вітчизняні вчені Л.І. Медведь, І.В. Соколов-Петрянов, Н.Д. Золотницький, Н.А. Стрельчук, П.А. Долін та ін.

Фундаментальні та прикладні проблеми охорони праці, ідентифікації професійної небезпеки розглядаються у працях академіка Б.О. Патона, професорів К.Н. Ткачука, Г.Г. Гогіташвілі та ін. [2, с. 11].

На початку минулого століття техніки безпеки, виробничої санітарії і пожежної безпеки можна було досягти завдяки порівняно простим технічним заходам і засобам. Раніше в процесі виробництва використовувалася сировина з відомими токсичними й пожежонебезпечними властивостями; технологічне обладнання, машини та інструменти були нескладними, а виробничі будівлі за площею та об'ємом були невеликими.

У другій половині ХХ ст. докорінно змінилися продуктивні сили, розши-

рилося виробництво, виникли нові галузі промисловості. Людина оволоділа атомною енергією, залучила в процес своєї діяльності всі оболонки Землі і навіть вийшла в космос.

У сучасному техногенному середовищі широко використовуються нафта й газ як первинні енергоджерела, технологічні процеси з підвищеними параметрами тиску, високих і низьких температур, що не могло не призвести до появи критичних рівнів впливу шкідливих і небезпечних виробничих чинників, загострюючи проблему захисту від них. Енергетична потужність машин, висока швидкість їх робочих органів та миттєве сприймання інформації висувають підвищені вимоги до психічних, емоційних, розумових та енергетичних можливостей організму людини.

Останнім часом збільшилися площі промислових підприємств, зроста фізична, хімічна, біологічна дія засобів праці на організм людини, однак щодо технічної та пожежної небезпеки сучасні технологічні процеси дуже часто проектуються без урахування цих змін.

За таких умов дія шкідливих та небезпечних виробничих чинників посилюється в багато разів, що створює небезпечні умови праці, а інколи й аварійні ситуації. Якщо раніше проблеми охорони праці можна було вирішувати в процесі виробництва, то нині навіть незначні прорахунки з безпеки праці, допущені на стадії проектування, призводять до надзвичайних ситуацій, людських жертв та великих матеріальних збитків.

Внаслідок зазначених причин заходи з охорони праці необхідно планувати одночасно з розробкою нових техноло-

гічних процесів, нових машин та проектуванням нових будівель і споруд.

На початковому етапі розвитку охорони праці захист організму працюючої людини вирішувався на стадії виробництва.

Із цією метою здійснювався аналіз шкідливих і небезпечних чинників виробництва, які загрожували життю й здоров'ю людей і могли спричинити нещасний випадок. На підставі цих даних розроблялися інженерні рішення щодо захисту працюючих.

З розвитком продуктивних сил та під впливом науково-технічного прогресу цей шлях вирішення проблем охорони праці перестав відповідати нагальним вимогам техносфери. Виникла необхідність у глибокому вивченні біологічної, фізичної і хімічної сутності впливу шкідливих і небезпечних чинників, у прогнозуванні їх виникнення, щоб завчасно на підставі фундаментальних, технічних і медичних наук впроваджувати заходи захисту від них на стадії проектування, конструювання й виробничої експлуатації.

Нині проблеми охорони праці вирішуються на національному рівні в масштабах держави. Основна увага приділяється усуненню шкідливого впливу технологічних процесів на організм людини шляхом оздоровлення умов праці на виробництві.

Проблемам охорони праці присвячуються дослідження з ряду медичних дисциплін, що є нині науковою медичною основою охорони праці. До таких дисциплін належать гігієна праці, професійна патологія, виробнича санітарія, фізіологія і психологія праці та ін.

Для створення безпечних і здорових умов праці велике значення має за-

конодавче регулювання питань охорони праці.

Законодавча охорона праці – це сукупність норм, які передбачають систему заходів, спрямованих безпосередньо на забезпечення безпечних і здорових умов праці, які мають впроваджуватися у виробничу сферу.

Закон України «Про охорону праці» був прийнятий Верховною Радою 14-го жовтня 1992 року, тобто невдовзі після набуття Україною незалежності. Потім він був переглянутий і затверджений Президентом України в новій редакції 21 листопада 2002 р. В ньому наводяться визначення понять охорони праці, роботодавця, працівника; наголошується, що основними принципами державної політики в галузі охорони праці є пріоритет життя та здоров'я людини перед будь-якими результатами виробничої діяльності, її соціальний захист та відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю, повної відповідальності роботодавця за створення безпечних і здорових умов праці шляхом суцільного контролю та ін. У Законі є, між іншим, статті про охорону праці жінок, неповнолітніх, інвалідів. Якщо на тому чи іншому підприємстві працює 50 і більше осіб, Закон зобов'язує керівництво створювати службу охорони праці (при меншій кількості працюючих цю службу очолює сумісник або сторонній спеціаліст на договірних засадах), ліквідація якої можлива тільки у разі ліквідації підприємства. Для допомоги службі охорони праці може бути створена комісія з питань охорони праці [4].

Для практичної реалізації закону «Про охорону праці» 15 грудня 1993 року був прийнятий Закон України

«Про внесення змін і доповнень, що стосуються охорони праці, до Кодексу законів про працю України» [5].

В 1994 році Верховна Рада затвердила Закон «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення». Цей Закон регулює суспільні відносини, які виникають у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, визначає відповідні права та обов'язки державних органів та громадян, встановлює порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби й здійснення державного санітарно-епідемічного нагляду. Закон гарантує права громадян на своєчасну й достовірну інформацію про стан їхнього здоров'я, а також про наявні та можливі чинники ризику для здоров'я та їх ступінь. Згідно з цим законом підприємства зобов'язані розробляти та здійснювати санітарні й протиепідеміологічні заходи та контроль за виконанням вимог санітарних норм щодо безпеки використання шкідливих для здоров'я речовин і матеріалів, а також за скиданням відходів, викидами в навколишнє середовище та готовою продукцією; зафіксовано вимоги до проектування, будівництва, розробки, виготовлення й використання нових засобів виробництва і технологій та ін. [6].

15 січня 1995 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення і Кримінального кодексу України» і ряд підзаконних актів, затверджених постановою Кабінету Міністрів: положення про створення Національної Ради з питань безпеки життєдіяльності населення, положення про розслідування та облік нещасних випадків,

професійних захворювань і аварій на підприємствах, в установах і організаціях, правила відшкодування власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом шкоди, заподіяної працівнику ушкодженням здоров'я, пов'язаним із виконанням трудових обов'язків, положення про порядок накладання штрафів на підприємства, установи і організації за порушення нормативних актів про охорону праці та ін. Держнаглядохоронпраці розробив ще цілий ряд положень, спрямованих на практичну реалізацію Закону України «Про охорону праці».

28 червня 1996 року на засіданні Верховної Ради була прийнята Конституція України. Вона декларує рівні права і свободи всім громадянам України: на вільний вибір праці, що відповідає безпечним і здоровим умовам, на відпочинок, на соціальний захист у разі втрати працездатності та у старості й деякі інші. Всі закони і нормативні документи повинні узгоджуватися, базуватися і відповідати статтям Конституції [7].

23 вересня 1999 р. був прийнятий, та з 1 квітня 2001 р. введений в дію Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [8]. Згідно з ним всі підприємства повинні реєструватися в регіональних Управліннях виконавчої дирекції Фонду соціального страхування і отримати страхове свідоцтво, окрім того сплачувати страхові внески залежно від встановленого для підприємства класу професійного ризику (передбачено 20 класів). Згідно з цим законом працівники, а в окремих випадках і члени їх сімей,

забезпечуються в порядку державного соціального страхування:

- допомогою по тимчасовій непрацездатності, допомогою по вагітності, пологах і догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;

- допомогою з нагоди народження дитини, допомогою на поховання;

- пенсіями по старості, по інвалідності, в разі втрати годувальника, пенсіями за вислугу років для деяких категорій працівників.

Відповідно до вимог Закону України «Про охорону праці», Указу Президента та постанови Кабінету Міністрів від 10.10.2001 р. № 1320 було затверджено «Національну програму поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2001-2005 роки».

Головною метою Національної програми було створення державної системи управління охороною праці, яка сприятиме вирішенню питань правового, організаційного, матеріально-технічного, наукового та економічного забезпечення робіт у галузі охорони праці. Національна програма передбачає нормативно-правове забезпечення та міжнародне співробітництво.

Для реалізації принципів державної політики в галузі охорони праці при Кабінеті Міністрів було створено Національну раду з питань безпечної життєдіяльності, Фонд соціального страхування від нещасних випадків та інші структури.

Міжнародне співробітництво має на меті вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду щодо проблемних питань охорони праці, активну участь у діяльності Міжнародної організації праці (МОП), Міжнародної асоціа-

ції соціального забезпечення (МАСЗ), Європейського форуму організацій страхування від нещасних випадків на виробництві й професійних захворювань та ін. На цей час Україна ратифікувала 50 конвенцій МОП, серед яких – найважливіші нормативні акти, що стосуються основоположних прав людини та охорони праці. Також налагоджено співробітництво в галузі охорони праці з Європейським Союзом. Так, в рамках програми Tacis ведуться роботи над проектом «Сприяння в забезпеченні охорони праці в Україні (з метою підвищення рівня ефективності)». Основні напрями цього проекту включають: удосконалення нормативної бази в галузі охорони праці; створення інформаційного центру агітації та пропаганди з питань охорони праці; відпрацювання на підприємствах механізму економічних розрахунків, направлених на створення безпечних і здорових умов праці [9].

У відповідності з Угодою про співробітництво в галузі охорони праці спеціалісти України разом із спеціалістами інших держав СНД проводять загальну роботу по удосконаленню Системи стандартів безпеки праці, розробці та узгодженню нормативної бази щодо охорони праці для країн СНД.

На сьогодні основними законами та підзаконними актами, які регулюють правові відносини у сфері охорони праці в умовах виробництва і загалом в суспільстві, є:

Конституція України;

Кодекс законів про працю (КЗпП);

Закони:

“Про охорону праці”,

“Про охорону здоров’я”,

“Про пожежну безпеку”,

“Про використання ядерної енергії та радіаційний захист”,

“Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення”;

“Про дорожній рух”;

“Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності”.

Їх доповнюють державні міжгалузеві й галузеві нормативні акти (стандарти, інструкції, правила, норми, положення, статuti та інші). Коло питань щодо охорони праці розглядається в Цивільному, Кримінальному та Адміністративному кодексах України, в указах Верховної Ради, постановах Кабміну, постановах Президента.

Державні нормативні акти з охорони праці (ДНАОП) – це норми, інструкції, вказівки та інші види державних нормативних актів з охорони праці, обов’язкові для виконання і дотримання усіма підприємствами і установами; вони можуть бути міжгалузевими і галузевими. Реєстр таких нормативних актів був створений і виданий вперше в 1997 році, та з тих пір постійно поповнюється [10].

Окрім того, в Україні почали створюватися та діяти вже з 1993 року державні стандарти України в галузі охорони праці та близьких до неї сфер, що містять вимоги, норми і правила, спрямовані зокрема на забезпечення безпеки праці, збереження здоров’я і працездатності людини в процесі її трудової діяльності [11].

Крім ДСТУ, ГОСТ і ДНАОП в Україні були створені санітарні норми (СН), в яких наведені вимоги стосовно

виробничої санітарії та гігієни праці; будівельні норми і правила. В Україні також почали діяти міжнародні норми – згідно з Угодою про міжнародне співробітництво держав СНД в питаннях охорони праці (ISO) [12].

Як необхідне доповнення до створеної нормативної бази, в Україні створена та діє досить розвинута система державного нагляду, відомчого, громадського та регіонального контролю за охороною праці. Органи держнагляду за охороною праці є незалежними від державних адміністрацій, господарських, громадських і політичних організацій і діють відповідно до положень, затверджених Кабінетом Міністрів України. Громадський контроль здійснюють професійні спілки та їх об’єднання через свої виборні органи і представників (контролерів), а в разі відсутності профспілки – громадські, уповноважені трудовим колективом, які мають право безперешкодно перевіряти стан охорони праці робочих місць, дільниць, цехів, відділів та інших підрозділів підприємств, інформувати роботодавця про виявлені недоліки і вносити пропозиції по усуненню цих порушень.

За роки, які пройшли з моменту ухвалення Закону про охорону праці, в галузі охорони праці було реалізовано наступне:

- створена Національна рада з питань безпеки життєдіяльності населення при Кабінеті Міністрів України. Вона розробляє і здійснює заходи щодо створення цілісної системи державного управління охороною життя людей на виробництві, організовує контроль за виконанням відповідних законодавчих актів і рішень Уряду України, координує ді-

яльність центральних і місцевих органів виконавчої влади з цих проблем;

- створений Державний комітет з нагляду за охороною праці, якому переданий від профспілок державний нагляд за дотриманням законодавства про охорону життя і здоров'я працівників у всьому народному господарстві, доручено комплексне управління охороною праці на державному рівні.

У 1994-1995 рр. в Україні були розроблені і, в основному, виконані перші Національні галузеві, регіональні і виробничі програми поліпшення стану умов, безпеки праці і виробничого середовища. Проводилась реалізація Національних, галузевих і інших програм з охорони праці, розроблених до 2000 року.

Фінансування програм здійснювалося із спеціально створених відповідних фондів охорони праці. Такі фонди були упроваджені Законом "Про охорону праці" вперше. Відмічені фонди певною мірою стали економічною основою для поліпшення стану безпеки і гігієни праці.

Створюється національне законодавство про охорону праці. Здійснюється заходи щодо використання конвенцій і рекомендацій МОП, директиви Європейського Союзу, налагоджуються тісніші контакти з питань нормотворчої діяльності з Росією, Німеччиною, Великобританією, іншими країнами.

Також за роки незалежності України створений Національний науково-інформаційний навчальний центр охорони праці, почали виходити щомісячний науково-виробничий журнал «Охорона праці», виробничо-практичний журнал «Охорона праці і пожежна безпека».

Завершується створення єдиної автоматизованої інформаційної системи охорони праці, яка направлена на підвищення ефективності управління охороною праці в масштабі всієї країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запорожець О.І., Протоєрейський О.С., Франчук Г.М., Боровик І. М. Основи охорони праці. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
2. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці – К.: Каравела, 2003. – 408 с.
3. Гогіташвілі Г.Г., Лапін В.М., Основ охорони праці: Навч. посіб. – 4-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2008. – 302 с.
4. Закон України «Про охорону праці» в редакції від 21 листопада 2002 р.
5. Кодекс законів про працю України з постанетейними матеріалами / За ред. В.М. Вакуленка, О.П. Товстенка. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 1040 с.
6. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
7. Конституція України від 28 червня 1996р. №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».
9. Закон України „Про міжнародні договори України” від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – С. 540.
10. Москальова В.М. Основи охорони праці – К.: ВД «Професіонал», 2005. – 672 с.
11. Керб Л.П. Основи охорони праці – К.: КНЕУ, 2003. – 215 с.
12. Геврик Є.О. Охорона праці – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 280 с.

Сорочинская Е.Л. Развитие охраны труда в Украине. Кратко рассмотрены основные этапы развития науки об охране труда в Украине. Приведены основ-

ные законодательные документы в отрасли охраны труда, которые действуют на данное время в Украине. Определенно важность улучшения охраны труда на предприятиях для более безопасных условий труда.

Sorochinska E.L. The development of labor protection in Ukraine. *The basic stages of development of science are shortly considered about a labor protection in Ukraine. Basic legislative documents are resulted in industry of guard labors which operate on this time in Ukraine. Certainly importance of improvement of labor protection is on enterprises for more safe terms of labor.*

ДК 629.73 (09):069.51(477.53)

**РОЗВИТОК МЕРЕЖІ АВІАЦІЙНИХ
МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЙ У ПОЛТАВІ**

Пістоленко І.О., канд. істор. наук

(Полтавський музей авіації і космонавтики)

У статті на основі архівних та інших документів розглядається історія становлення та етапи формування мережі авіаційних експозицій в Полтаві, початок якої пов'язаний з Полтавським музеєм авіації і космонавтики. Проаналізовані особливості виникнення складових названих музейних експозицій і їх комплексне функціонування.

Історія розвитку авіації в Україні за різних історичних періодів: коли вона була частиною Російської імперії, входила до складу СРСР і за роки незалежності, у воєнні і мирні часи, – стала, особливо за останні два десятиліття, об'єктом і предметом багатьох досліджень і публікацій. Менш численними є наукові праці, що стосуються авіаційної історії окремих регіонів. І ще менша кількість опублікованих досліджень вміщує аналіз розвитку музейних експозицій, створення яких розглядається на тлі важливих подій в історії авіації регіонального і загального плану.

Полтава має давні авіаційні традиції, свою авіаційну історію (з 1910 р. до початку ХХІ століття). Ще на по-

чатку ХХ століття (1910 р.) у Полтаві був заснований один із перших у Російській імперії аероклубів. На початку 1920-х рр. Полтава входила до першої десятки міст Радянського Союзу, де була створена і успішно діяла мережа планерних гуртків. У цей період РВС РСЧА вирішив створити у Полтаві базу для підготовки особового складу для частин Червоного Повітряного флоту.

Наприкінці 20-х – у 30-і рр. минулого століття у місті функціонувала Всеукраїнська школа льотчиків. У названих закладах, а також у Полтавському аероклубі одержали путівку в авіацію сотні молодих людей. Кращі з них стали відомими льотчиками, фахівцями авіаційної справи.